

Forensische accountants: winnen zij de strijd tegen de verwachtingskloof?

Nick Korenwinder – 431740
Erasmus School of Economics
Bachelor Scriptie
Supervisor: Dhr. J. Bouwer
02-07-2018

Abstract

De verwachtingskloof is een oud fenomeen dat als eerst omschreven is door Liggio (1974). Liggio beschreef de verwachtingskloof als het verschil tussen wat gebruikers van de jaarrekening verwachten van een accountant en dat wat een accountant daadwerkelijk doet. Het probleem van deze verwachtingskloof is volgens dit onderzoek dat hoe groter deze kloof wordt, hoe lager de geloofwaardigheid van de accountants. In het onderzoek Sikka et al., 1998, werd geconcludeerd dat wanneer de geloofwaardigheid van de accountant afneemt, het beroep onder grote druk zal komen te staan. Als reactie op de verwachtingskloof is de forensische accountant ontstaan (Singleton, 2010). Forensische accountants zijn gespecialiseerd in opsporing van fraude in financiële verslaggeving. Daarnaast zijn zij opgeleid met een juridische achtergrond op het gebied van: strafrecht, informatie recht en digitaal forensisch onderzoek. Deze scriptie laat zien dat de opleiding en werkzaamheden van de forensische accountants beter aansluiten bij de verwachtingen van de maatschappij. Wanneer de verwachtingen van de maatschappij over wat een (forensisch)accountant behoort te doen en wat een (forensisch)accountant daadwerkelijk doet op één lijn zitten is de verwachtingskloof gedicht. Echter, empirisch bewijs in wetenschappelijke literatuur ontbreekt om te kunnen concluderen dat forensische accountants daadwerkelijk de verwachtingskloof kunnen dichten. Met deze conclusie ontstaat veel ruimte voor vervolgonderzoek.

Inhoudsopgave

H1. Introductie	4
1.1 Probleemstelling:	4
1.2 Onderzoeksvraag.....	6
1.3 Onderzoeksmethoden.....	7
H2. Hoe is de verwachtingskloof ontstaan?.....	8
2.1 Definitie van de verwachtingskloof.....	8
2.2 Geschiedenis van de verwachtingskloof	8
2.3 In kaart brengen van de verwachtingskloof.....	9
2.3.1 The Reasonableness Gap.....	10
2.3.2 The Performance Expectation Gap	10
2.4 Samenvatting.....	11
H3. Wat is het verschil tussen een forensisch accountant en een registeraccountant?.....	12
3.1 Geschiedenis registeraccountant.....	12
3.1.1 Legitimiteit registeraccountant Nederland.....	13
3.1.2 Werkzaamheden registeraccountant.....	14
3.2 Definitie forensische accountant	15
3.2.1 Geschiedenis forensische accountant.....	16
3.2.2 Werkzaamheden forensische accountant.....	17
3.3 Samenvatting.....	19
H4: In welke mate draagt forensische opleiding bij aan het dichten van de verwachtingskloof?	20
4.1 Ontstaan opleidingen forensische accountancy	20
4.2 Opleidingen forensische accounting internationaal	23
4.3 Het effect van opleidingen forensische accounting op de verwachtingskloof.....	23
4.4 Samenvatting.....	24
H5 De invloed van forensische accountants op de verwachtingskloof in Nederland	25
5.1 In kaart brengen van de verwachtingskloof in Nederland.....	25
5.1.1 De prestatiekloof.....	26
5.1.2 De Aspiratie-/communicatiekloof.....	26
5.2 Geschiedenis van de verwachtingskloof in Nederland	27

5.3 Actuele ontwikkelingen met betrekking tot de verwachtingskloof in Nederland	28
5.3.1 Wet- en regelgeving	28
5.3.2 Monitoring Commissie Accountancy	29
5.4 Legitimiteit forensische accountants Nederland	30
5.5 Invloed van opleiding forensische accountancy op de verwachtingskloof.....	32
5.5.1 Opleiding registeraccountant.....	32
5.5.2 Opleiding forensische accountancy	33
5.5.3 Affaire Peper	34
5.6 Samenvatting.....	37
Hoofdstuk 6 – Conclusie & Discussie	38
6.1 Inleiding	38
6.2 Hoe is de verwachtingskloof ontstaan?	38
6.3 Wat is het verschil tussen een forensisch accountant en een registeraccountant?	38
6.4 In welke mate draagt forensische opleiding bij aan het dichten van de verwachtingskloof?	39
6.5 Nederlandse situatie van de verwachtingskloof	39
6.6 Conclusie	40
6.7 Discussie	41
Literatuurlijst	43

H1. Introductie

1.1 Probleemstelling:

Op 28 december 2017 heeft de rechter in de Verenigde Staten uitspraak gedaan in de zaak van de Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) versus Price Waterhouse Coopers (PWC). De rechter heeft geoordeeld dat PWC tekortgeschoten is in het ontdekken van fraude bij één van hun cliënten. De fraude gepleegd door Colonial Bank dat nu onder curatele staat van FDIC, loopt op tot een bedrag van 2,3 miljard dollar. Sinds de crisis van 2008 zijn de bedrijfskosten naar aanleiding van fraudezaken met 43 procent gestegen (Crowe Clark Whitehill, 2017). Deze stijging in de bedrijfskosten als gevolg van fraude geeft aan dat fraude een steeds groter probleem speelt binnen het bedrijfsleven.

De verwachtingen van investeerders, gebruikers van de jaarrekening, journalisten en politici over wat een accountant behoort te doen en wat een accountant daadwerkelijk doet zijn niet in één lijn met de werkelijkheid (Boonzaaijer, Eijkelenboom & in 't Veld, 2016). Deze zogenoemde verwachtingskloof, oftewel expectation gap is al jarenlang één van de grootste problemen met betrekking tot het imago van de accountant (Sikka, P., Puxty, A., Willmott, H., & Cooper, C, 1998). Het probleem van deze verwachtingskloof is volgens dit onderzoek dat hoe groter deze kloof wordt, hoe lager de geloofwaardigheid van de accountants. In het onderzoek (Sikka et al., 1998), werd al geconcludeerd dat wanneer de geloofwaardigheid van de accountant afneemt, het beroep onder grote druk zal komen te staan.

In 1998 is al gewaarschuwd voor deze verwachtingskloof, echter tegenwoordig wordt de verwachtingskloof steeds groter door het toenemende aantal fraudezaken (Crowe Clark Whitehill, 2017). De Autoriteit Financiële Markten (AFM, 2016) heeft in 2016 ingegrepen en de Big-4 een boete opgelegd wegens het niet naleven van de aanwezige zorgplicht. De AFM neemt deze zorgplicht dermate serieus want de boetes beginnen bij €800.000 voor PWC maar lopen op tot een bedrag van €2.2 miljoen voor EY. Wanneer deze zorgplicht duidelijk is gedefinieerd, zou het mogelijk moeten zijn om de verwachtingskloof te dichten. De zorgplicht kan indirect afgeleid worden uit wet- en regelgeving (Wta, 2006).

Omdat de zorgplicht enkel indirect af te leiden is uit wet- en regelgeving, is door de Hoge Raad geprobeerd een volledige definitie te geven in het arrest genaamd *Vie d'Or* (2006).

De Hoge Raad overweegt het volgende: *“In het maatschappelijk verkeer mogen derden verwachten dat de informatie zoals deze door, veelal wettelijk verplichte, openbaarmaking van de jaarrekening en een goedkeurende verklaring naar buiten komt, naar het onafhankelijk en objectief inzicht van de accountant een getrouw beeld geeft van het vermogen, het resultaat en de solvabiliteit en liquiditeit van de onderneming en dat de jaarrekening voldoet aan de vereisten die wet en (Europese) regelgeving stellen en in overeenstemming is met de normen en standaarden die te dier zake in deze beroepsgroep algemeen worden aanvaard.”* (*Vie d'Or*, 2006)

De belangrijkste conclusie van dit arrest is dat een accountant met een onafhankelijk en objectief inzicht naar de financiële gegevens van een onderneming kijkt. De financiële verslaggeving moet een getrouw beeld geven van de financiële positie van de onderneming. Dit beeld moet tot stand komen door normen en standaarden die algemeen geaccepteerd worden binnen de accounting wereld. Het probleem van de definitie van de zorgplicht is dat een reguliere registeraccountant vaak niet de juridische kennis heeft om fraude op te sporen via een juridisch aanvaarde manier die in de rechtbank standhoudt (Rothuizen, 2007). Hierdoor kan niet gegarandeerd worden dat de reguliere audit een getrouw beeld geeft van het vermogen, het resultaat, de solvabiliteit en de liquiditeit van een onderneming

Door de vergroting van de verwachtingskloof is de accounting wereld in 1999 met een tegenreactie gekomen (Rothuizen, 2007), forensische accounting. Een forensisch accountant kan gezien worden als een accountant die een financieel forensische audit uitvoert. Deze audit is gericht op het achteraf opsporen van fraude. Een forensisch auditor wordt ingehuurd wanneer een bedrijf het vermoeden heeft dat fraude plaatsvindt binnen de onderneming. Een forensisch auditor onderscheidt zich van een normale auditor op het gebied van juridische kennis (Rothuizen, 2007; Engel-de Groot, 2018). De forensisch accountant is ontstaan doordat een reguliere registeraccountant te weinig juridische kennis heeft, en juristen te weinig boekhoudkundige kennis (Rothuizen, 2007). Door deze beide professies te combineren is een

poging gedaan om de verwachtingskloof te verkleinen. Met andere woorden, de forensisch auditor heeft zowel een juridische als een boekhoudkundige opleiding genoten. Deze opleiding voldoet in grotere mate aan de verwachting van investeerders, gebruikers van de jaarrekening en politici met betrekking tot het opsporen van fraude binnen financiële verslaggeving (Engel-de Groot, 2018). Het onderzoek van de forensisch accountant kan als bewijs dienen in een rechtszaak. De forensisch accountant wordt vaak zelf opgeroepen als getuige in de rechtszaak.

1.2 Onderzoeksvraag

Doordat de verwachtingen van investeerders, gebruikers van de jaarrekening, journalisten en politici over wat een accountant behoort te doen en wat een accountant daadwerkelijk doet niet in één lijn zijn met de werkelijkheid (Boonzaaijer, Eijkelenboom & in 't Veld, 2016), ontstaat een verwachtingskloof. Jaren geleden is al vastgesteld dat deze verwachtingskloof het grootste probleem is voor het imago van de accountant (Sikka et al., 1998). Door het toenemende aantal fraudezaken (Crowe Clak Whitehill, 2017) is als tegenreactie de specialisatie forensische accounting ontstaan (Rothuizen, 2007).

De centrale onderzoeksvraag van dit onderzoek is daarom:

Wat is de invloed van forensische accounting op het dichten van de verwachtingskloof?

Deze onderzoeksvraag zal beantwoord worden aan de hand van onderstaande hoofdstukken:

H2: Hoe is de verwachtingskloof ontstaan?

H3: Wat is het verschil tussen een forensisch accountant en een registeraccountant?

H4: In welke mate draagt forensische opleiding bij aan het dichten van de verwachtingskloof?

H5 De invloed van forensische accountants op de verwachtingskloof in Nederland

1.3 Onderzoeksmethoden

Dit onderzoek zal plaatsvinden in de vorm van een literatuuronderzoek. Het literatuuronderzoek is een kritische, kwalitatieve uiteenzetting van de relevante literatuur inhoudend: papers, krantenartikelen en discussies gevoerd door hoogleraren en registeraccountants. In het literatuuronderzoek wordt aan de hand van vijf hoofdstukken een antwoord gevormd op de onderzoeksvraag. Dit antwoord komt tot stand door de bestaande papers te analyseren en toe te passen op de relevante onderwerpen van dit onderzoek.

H2. Hoe is de verwachtingskloof ontstaan?

Om te kunnen oordelen hoe de verwachtingskloof is ontstaan wordt in dit hoofdstuk eerst gekeken naar de daadwerkelijke definitie van de verwachtingskloof. Wanneer deze gedefinieerd is volgt een chronologisch verloop van de geschiedenis van de verwachtingskloof. Na de geschiedenis volgt een verdere uiteenzetting van de verwachtingskloof met een tweedeling in *The Reasonableness Gap* en *The Performance Expectation Gap*.

2.1 Definitie van de verwachtingskloof

De verwachtingskloof heeft internationaal verschillende termen, in het Engels: *expectation gap*, of in het Spaans: *la canon de Esperanza*. De verwachtingskloof wordt omschreven als een term die aangeeft dat er een verschil bestaat tussen wat een accountant doet en wat in het maatschappelijk verkeer van een accountant wordt verwacht (Lowe & Smith, 2004). De verwachtingskloof bestaat in de internationale literatuur uit twee onderdelen, de *Audit Expectation- Performance Gap* (prestatiekloof) en de *Reasonableness Gap* (redelijkheidsverwachtingskloof). De prestatiekloof wordt gedefinieerd als het door een accountant niet naleven van de beroepsvoorschriften of wettelijke vereisten. De redelijkheidsverwachtingskloof wordt gedefinieerd als de redelijke verwachtingen die in het maatschappelijk verkeer leven over wat een accountant behoort te doen en anderzijds wat een accountant daadwerkelijk doet (Hian, Koh, E-sah, 1998).

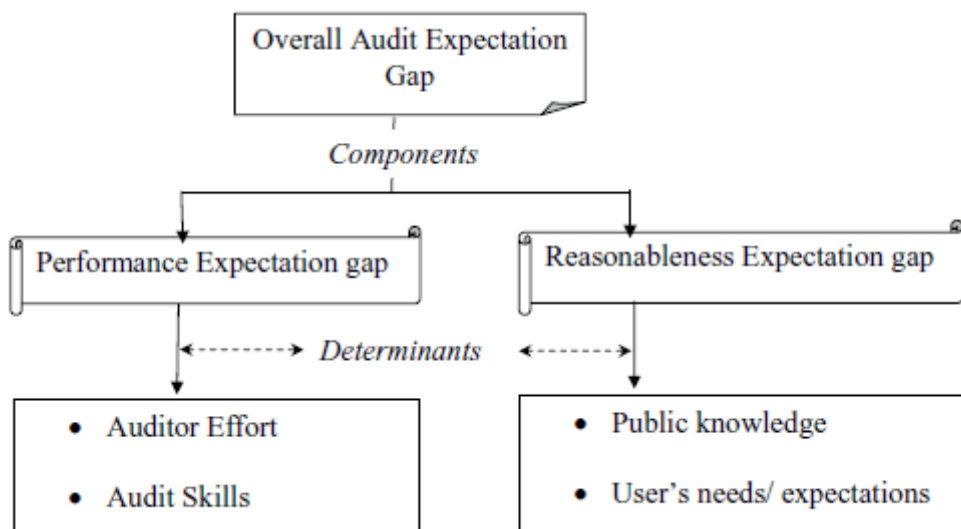
2.2 Geschiedenis van de verwachtingskloof

Liggio (1974) heeft als eerste de term *Expectation Gap* geïntroduceerd. Hij beschreef de verwachtingskloof als het verschil tussen wat gebruikers van de jaarrekening verwachten van een accountant en dat wat een accountant daadwerkelijk doet. Porter (1993) heeft vervolgens de verwachtingskloof onderverdeeld in twee begrippen *The Reasonableness Gap* en *The Performance Gap*. De redelijkheidsverwachtingskloof (*Reasonableness Gap*) omschrijft Porter als de kloof tussen wat de samenleving van een accountant verwacht en wat de samenleving redelijkerwijs van een accountant mag verwachten. De prestatiekloof (*Performance Gap*) werd door Porter (1993) gedefinieerd als dat wat redelijkerwijs van een accountant verwacht kan worden en wat een accountant daadwerkelijk doet. De verwachtingskloof heeft

internationaal verschillende ontwikkelingen doorgemaakt. Deze ontwikkelingen verschillen echter van land tot land (Jedidi et al., 2010). In Groot-Brittannië is geprobeerd de verwachtingskloof te beschrijven van 1840 tot en met 1940 (Chandler et al., 1993). Zij beargumenteren in hun onderzoek dat de verwachtingskloof in Groot-Brittannië in deze periode groter is geworden omdat accountants een steeds kleinere rol zijn gaan spelen in het ontdekken van fraude. Rond 2002 is de verwachtingskloof internationaal voor het eerst aanzienlijk gegroeid met de schandalen van bijvoorbeeld Enron en Worldcom. Het vertrouwen in de accountant werd minder. Naar aanleiding van deze schandalen is strenge regelgeving ingevoerd in de VS en Europa. Deze regelgeving is ingevoerd om de kwaliteit van financiële verslaggeving weer betrouwbaar, relevant en veilig te maken voor investeerders (Jedidi et al., 2010). Wanneer de kwaliteit van financiële verslaggeving weer voldoet aan de verwachtingen van investeerders zal de prestatiekloof afnemen.

2.3 In kaart brengen van de verwachtingskloof

De verwachtingskloof bestaat in de internationale literatuur uit twee onderdelen, *The Audit Expectation- Performance Gap* en *The Reasonableness Gap*. *The Audit Expectation- Performance Gap* wordt nog verder opgedeeld in de *Deficient Standards Gap* en de *Deficient Performance Gap* (Porter, 1993).

Noot. Herdrukt van "Determinants of Audit Expectation Gap from Limited Companies Kenya, 2013, p. 490

2.3.1 The Reasonableness Gap

The Reasonableness Gap kan in het Nederlands vertaald worden als de redelijkheidsverwachingskloof. De redelijkheidsverwachingskloof bestaat uit het verschil tussen wat de maatschappij redelijkerwijs van een accountant mag verwachten en wat de maatschappij daadwerkelijk van een accountant verwacht. Deze kloof ontstaat doordat de maatschappij onredelijke verwachtingen heeft over de werkzaamheden van een accountant. Deze onredelijke verwachtingen kunnen ontstaan door een gebrek aan communicatie naar de maatschappij vanuit de accountants. Verder concludeert Porter (1993) dat de maatschappij voldoende moet zijn opgeleid om een redelijke verwachting te kunnen vormen over de werkzaamheden van een accountant. Wanneer de maatschappij veel onredelijke verwachtingen heeft dan neemt *The Reasonableness Gap* toe met als gevolg dat de *Overall Audit Expectation Gap* ook toeneemt (Porter, 1993).

2.3.2 The Performance Expectation Gap

The Performance Expectation Gap kan in het Nederlands vertaald worden als de prestatiekloof. De prestatiekloof bestaat uit het verschil tussen de redelijke verwachtingen van de maatschappij over wat een accountant behoort te doen en wat een accountant daadwerkelijk doet. Dit houdt in dat ten eerste de maatschappij haar verwachtingen moet baseren op een deugdelijke grondslag. Wanneer deze verwachtingen redelijk zijn dan kan vervolgens gekeken worden of de accountant aan de verwachtingen voldoet. Het functioneren van een accountant met betrekking tot de prestatiekloof wordt beïnvloed door de opleiding van een accountant, de mate waarin een accountant zich inzet en de skills van een accountant. Wanneer een accountant niet kan voldoen aan de redelijke verwachtingen van de maatschappij dan zal de prestatiekloof groter worden. Wanneer de accountant wel kan voldoen aan de redelijke verwachtingen van de maatschappij dan neemt de prestatiekloof af met als gevolg dat *The Overall Audit Expectation Gap* ook afneemt.

The Performance Expectation Gap wordt nog verder verdeeld in *The Deficient Standards Gap* en *The Deficient Performance Gap*. *The Deficient Standards Gap* is de kloof die ontstaat wanneer de redelijke verwachtingen van de maatschappij met betrekking tot de

werkzaamheden van een accountant niet in overeenstemming zijn met wet- en regelgeving over de verplichte werkzaamheden van een accountant. Met andere woorden, de wet- en regelgeving sluit niet aan bij de redelijke verwachtingen van de maatschappij. *The Deficient Performance Gap* is de kloof die wordt veroorzaakt door het onjuist handelen van een accountant. Wanneer een accountant niet presteert zoals volgens wet- en regelgeving van hem verwacht kan worden dan wordt *The Deficient Performance Gap* groter (Porter, 1993).

2.4 Samenvatting

In dit hoofdstuk is een definitie gegeven van de verwachtingskloof oftewel *The Expectation Gap*. De term verwachtingskloof is als eerste geïntroduceerd door Liggio (1974). De verwachtingskloof wordt omschreven als een term die aangeeft dat een verschil bestaat tussen wat een accountant doet en wat in het maatschappelijk verkeer van een accountant wordt verwacht (Lowe & Smith, 2004). De verwachtingskloof is door Porter (1993) onderverdeeld in twee begrippen; *The Audit Expectation- Performance Gap* (prestatiekloof) en *The Reasonableness Gap* (redelijkheidsverwachtingskloof). De prestatiekloof bestaat uit het verschil tussen de redelijke verwachtingen van de maatschappij over wat een accountant behoort te doen en wat een accountant daadwerkelijk doet. De redelijkheidsverwachtingskloof bestaat uit het verschil tussen wat de maatschappij redelijkerwijs van een accountant mag verwachten en wat de maatschappij daadwerkelijk van een accountant verwacht. De verwachtingskloof heeft door de jaren heen verschillende ontwikkelingen doorgemaakt. Het effect van deze ontwikkelingen wordt in de volgende hoofdstukken besproken.

H3. Wat is het verschil tussen een forensisch accountant en een registeraccountant?

Het is van belang te bepalen wat het verschil is tussen een forensisch accountant en een registeraccountant om uiteindelijk te kunnen oordelen wat de invloed is van een forensisch accountant op het dichten van de verwachtingskloof. Het moet duidelijk zijn wat de verschillen in opleiding, taakomschrijving en werkzaamheden zijn van een forensisch en registeraccountant. Om te kunnen oordelen wat het verschil is tussen een forensisch en registeraccountant, wordt in dit hoofdstuk stilgestaan bij de definitie van zowel een forensisch als een registeraccountant. Naast de definitie wordt ook een chronologische beschrijving van de geschiedenis van beide beroepen gegeven.

3.1 Geschiedenis registeraccountant

Het eerste officiële instituut van accountants in de Verenigde Staten is opgericht in 1882. Het instituut stond open voor iedere accountant die de toelatingstest haalde. Dit instituut hield zich voornamelijk bezig met het opleiden van accountants. In 1887 werd de *American Association of Public Accountants (AAPB)* opgericht. Rond 1895 probeert de AAPB legitimiteit aan zijn leden te verschaffen. Deze legitimiteit mag enkel verschaft worden wanneer de accountant voldoet aan educatieve voorwaarden. Wanneer de accountant voldoet aan deze educatieve voorwaarden ontvangt hij een licentie. Accountants met een licentie waren de enige accountants die de titel *Certified Public Accountant (CPA)* mochten gebruiken. Dit was de eerste stap richting registeraccountants zoals wij zij vandaag de dag kennen. Aan het begin van de negentiende eeuw werd de institutionele basis gelegd voor de accounts in de Verenigde Staten. Professionele standaarden werden ontwikkeld waaraan een accountant met de titel *CPA* moest voldoen. Iedere Amerikaanse staat ontwikkelde zijn eigen wet- en regelgeving met betrekking tot accountants. Dit had tot gevolg dat de kwaliteit van de accountants verschilde per staat. Vanaf het jaar 1930 werd onderwijs op het gebied van accounting steeds professioneler met als gevolg dat geaccepteerde accounting standaarden werden ontwikkeld die in elke staat van Amerika gebruikt werden. Ten tijde van de grote crisis in de Verenigde Staten (1930) kwamen de accountants onder druk te staan. Als gevolg werden de bestaande vrijblijvende accounting standaarden herzien en verplichte accounting standaarden ingevoerd (Lee, 1995). Rond de jaren negentig kwam de eerste kritiek op het

gebied van fraudedetectie. In de accounting standaarden was niks opgenomen over de detectie van fraude terwijl de maatschappij dit wel van de accountants verwachtte. Hier was dus sprake van een vergroting van de *Deficient Standards Gap*. Dit is de kloof die ontstaat wanneer de redelijke verwachtingen van de maatschappij met betrekking tot de werkzaamheden van een accountant niet in overeenstemming zijn met wet- en regelgeving over de verplichte werkzaamheden van een accountant.

3.1.1 Legitimiteit registeraccountant Nederland

De registeraccountant is een accountant die staat ingeschreven bij de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA). De werkzaamheden bestaan uit het uitvoeren van een wettelijke controle, genaamd de accountantsverklaring. De accountantsorganisatie is de organisatie waarbij registeraccountants werkzaam zijn. Deze accountantsorganisaties mogen enkel de wettelijke controle van de jaarrekening verrichten wanneer hier toestemming voor is gegeven door de Autoriteit Financiële Markten. Daarnaast hebben deze accountantsorganisatie de zorg voor de algemene belangen van de beroepsgroep. Voor dit onderzoek is het belangrijk om naar art. 3 sub b Wta te kijken. In dit artikel staat: *“De beroepsorganisatie heeft de volgende taken: zorg dragen voor de eer van de stand van de accountants.”* (Wba, 2012). De eer van de accountants is de laatste jaren aangetast. In de latere hoofdstukken wordt besproken of de beroepsorganisatie daadwerkelijk zorg draagt voor de eer van de stand van de accountants.

De Autoriteit Financiële Markten houdt een openbaar register bij waarin de registeraccountants worden geregistreerd (Wta, 2006). Een voorwaarde voor opname in dit register is dat de accountant zijn vooropleidingen heeft afgerond en daarnaast een verklaring omtrent goed gedrag bezit (Wba, 2012). Een Nederlandse registeraccountant wordt ingeschreven bij de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA). Een registeraccountant wordt gekenmerkt in de Nederlandse wet als onafhankelijk van zijn cliënt. Deze onafhankelijkheid verhoudt zich tot de bedrijfsvoering van zijn cliënt en is in ieder geval vereist wanneer de registeraccountant werkzaamheden uitvoert voor zijn cliënt. Wanneer besloten wordt dat de accountant op voorhand niet geheel onafhankelijk is mag de accountant zijn wettelijke controlewerkzaamheden niet uitvoeren voor dat bedrijf. Naast

onafhankelijkheid heeft de accountant een geheimhoudingsplicht met betrekking tot gegevens van een vertrouwd karakter (Wta, 2006).

3.1.2 Werkzaamheden registeraccountant

Een registeraccountant is onafhankelijk van zijn opdrachtgever en heeft als taak om te controleren of financiële verslaggeving voldoet aan internationale of nationale accountingsstandaarden (Singleton et al., 2010). Deze controle wordt ook wel een *financial audit* genoemd. Een *financial audit* kan in het Nederlands omschreven worden als een jaarrekeningcontrole. Deze jaarrekeningcontrole is in Nederland verplicht op grond van art. 2:393 BW. De jaarrekeningcontrole kan omschreven worden als het controleren van de financiële verslaggeving van een ander bedrijf. De definitie van een audit is samengevat door DeAngelo (1981):

“the market-assessed joint probability that a given auditor will both (a) discover a breach in the client’s accounting system and (b) report the breach”.

Aan de ene kant draait het bij een audit om de vraag of een accountant in staat is een fout in de verslaggeving te ontdekken. Aan de andere kant moet de accountant bij het ontdekken van deze fout wel het initiatief nemen om de fout aan te geven.

De jaarrekening kan worden opgesteld aan de hand van verschillende standaarden. Voor Europese beursgenoteerde bedrijven zijn de International Financial Reporting Standards (IFRS) van toepassing, terwijl voor Nederlandse niet beursgenoteerde bedrijven de Richtlijnen voor jaarverslaggeving (RJ) van toepassing zijn. De jaarrekening is voor de investeerder één van de belangrijkste informatiebronnen om te beslissen of zij over gaan tot investeren (Fogarty & Rogers, 2005). De controlewerkzaamheid van een registeraccountant vereist dus specifieke kennis met betrekking tot welke standaard de jaarrekening is opgesteld. Wanneer de registeraccountant de jaarrekening goedkeurt vervult hij een maatschappelijke functie omdat de politiek, investeerders, en andere gebruikers van de jaarrekening vertrouwen op het oordeel van de registeraccountant (Engel-de Groot, N, 2018).

De audit bestaat tegenwoordig niet enkel meer uit een jaarrekeningcontrole. De accountant verschaft ook adviezen met betrekking tot de strategie van de onderneming, of denkt mee over innovaties op het gebied van werken in de cloud of syber security (PWC, 2015). Alle digitale ontwikkelingen van de afgelopen jaren, denk bijvoorbeeld aan; internet of things, big data en cloud software, kunnen leiden tot een zogenoemde vierde industriële revolutie (Volberda, 2017). Bij deze revolutie kan het zijn dat online technologieën volledig gaan integreren met onze fysieke wereld. Het gevolg van deze vierde industriële revolutie is een verlies van banen in met name de financiële sector als gevolg van automatisering. Deze automatisering en overdosis aan data hebben tot gevolg dat de rol van de registeraccountant langzamerhand overgaat van het afvinken van jaarrekening naar het geven van advies op bedrijfsspecifieke vragen. Dit advies moet een accountant op kunnen stellen aan de hand van big data, of andere vormen van data-analyses (Mensink, 2015).

3.2 Definitie forensische accountant

Het woord forensisch komt van het Latijnse woord forensis en betekent letterlijk “*van het plein, publiek*”, met het plein wordt het plein bedoeld waar in die tijd recht gesproken werd. Forensisch is dus direct verbonden met het recht. Forensische accounting creëert een relatie tussen financiële verslaggeving en juridische vraagstukken (Singleton, 2010). Een definitie van forensische accounting die vandaag de dag nog steeds veel draagvlak vindt is (Bologna & Lindquist, 1992):

“Forensic and investigative accounting is application of financial skills and investigative mentality to unresolved issues, conducted within the rules of evidence. As a discipline, it encompasses financial expertise, fraud knowledge, and a strong knowledge and understanding of business reality and the working of the legal system. Its development has been primarily achieved through on the job training as well as experience with investigating officers and legal counsel.”

Voor de verdere uitwerking van dit hoofdstuk is het van belang om het verschil tussen de begrippen fraudeonderzoek en fraude audit duidelijk uit te leggen. Een forensisch accountant wordt ingehuurd op het moment dat een bedrijf het vermoeden heeft dat fraude wordt

gepleegd binnen hun eigen bedrijf. De forensisch accountant gaat vanaf dat moment aan de slag met zijn fraude audit. Dit wil zeggen dat hij in de financiële verslaggeving op onderzoek uitgaat naar waar de fraude eventueel kan zitten. Wanneer hij heeft ontdekt waar de fraude plaatsvindt, vanaf dat moment begint het fraudeonderzoek. Het fraudeonderzoek kan gezien worden als een juridisch onderzoek naar de schuldigheid van een eventuele dader (Singleton, 2010). Een fraudeonderzoek is een strafrechtelijk onderzoek, dit betekent dat de verdachte op grond van het legaliteitsbeginsel een aantal juridische/strafrechtelijke waarborgen heeft. Het is van groot belang dat de forensisch accountant hiervan op de hoogte is anders kan eventueel gevonden bewijs in een rechtszaak nietig verklaard worden.

3.2.1 Geschiedenis forensische accountant

Forensische accounting kent de eerste ontwikkelingen in Canada in 1975. Forensische accountancy is ontstaan door de verwachtingen van de maatschappij met betrekking tot de detectie van fraude door accountants. Registeraccountants slaagde vaak niet in de detectie van fraude daarom is een specialisatie ontwikkeld genaamd forensische accounting (Singleton et al., 2010). Voor deze tijd werden ook al strafrechtelijke onderzoeken gedaan door accountants echter, dit waren niet voldoende onderzoeken om hier het label forensische accounting aan te geven. Rond het jaar 1980 is de ontwikkeling van de specialisatie forensische accounting gestart. In deze periode was bij de overheid vraag naar financiële experts met een juridische achtergrond. Deze financiële experts, of accountants, kregen in deze periode veelal een buitengewone opsporingsbevoegdheid of werkten onder leiding van het openbaar ministerie. In deze situatie handelden forensische accountants dus als publiekrechtelijk persoon. In de jaren negentig zijn forensische accountants in de privaatrechtelijke sfeer gekomen. Het doel van deze accountants was in eerste instantie om vanuit de privaatrechtelijke sfeer juridische adviezen te geven aan de overheid, van deze doelstelling is in de praktijk niets terug te vinden. Tegenwoordig heeft het beroep van de forensische accountant een veel breder draagvlak. Onderzoeken richten zich nu naast fraude ook op, belangenverstrengelingen of integriteit van bestuur. Een huidige ontwikkeling met betrekking tot forensische accounting is het afscheiden van big-4 kantoren om te gaan werken bij een op zichzelf staand forensisch accountingskantoor. Deze kantoren zijn niet alleen in Nederland gevestigd, in de Verenigde Staten bestaan tientallen van deze kantoren en in

Engeland zijn ongeveer duizend forensische accountants werkzaam bij verschillende van deze kantoren (Singleton et al., 2010).

3.2.2 Werkzaamheden forensische accountant

De werkzaamheden van een forensisch accountant zouden *The Reasonableness Gap*, dit wil zeggen de redelijke verwachting van de maatschappij met betrekking tot de detectie van fraude, moeten kunnen verkleinen. De media hebben met enkele accounting schandalen de accountant de schuld gegeven van het niet ontdekken van fraude. Bij de maatschappij heerst dus de verwachting dat accountants fraude opsporen. De werkzaamheden van een forensisch accountant sluiten aan bij deze verwachting. Forensische accountants zijn opgeleid op het gebied van fraude opsporing dit wil zeggen dat zij weten hoe een fraudeonderzoek juridisch verloopt. Een forensisch accountant weet hoe een verdachte geïnterviewd moet worden zodat dit bewijs in de rechtbank stand zal houden. Daarnaast is een forensisch accountant in staat om een rapport op te stellen van zijn bevindingen dat kan dienen als bewijs in een rechtszaak, en eveneens zal de forensisch accountant in veel gevallen zelf opgeroepen worden als getuigen of specialist in een rechtszaak (Crumbley, 2009). De werkzaamheden van een forensisch accountant zijn uitgedrukt door Pheijffer in 2000 als:

“Forensische accountancy is het specialistisch deel terrein van de accountancy, waarbinnen accountants zich ten behoeve van de rechtshandhaving bezighouden met het verzamelen, controleren, veredelen, bewerken, analyseren van en het rapporteren over gegevens.”

Hierbij plaatst Pheijffer wel de kanttekening dat de term forensische accounting allang niet meer de lading dekt van het beroep. Echter, hij concludeert dat geen andere benaming vereist is omdat het begrip forensische accounting nog steeds het dichtst bij de werkelijkheid komt. Een forensische accountant is nog altijd een registeraccount echter, een registeraccountant die is gespecialiseerd in rechtshandhaving. Deze rechtshandhaving moet volgens Pheijffer worden uitgelegd als alle vormen van wet- en regelgeving niet enkel de wet- en regelgeving zoals opgelegd door de overheid. Naast de term forensische accounting worden door veel Big-4 kantoren andere begrippen gebruikt. EY noemt het bijvoorbeeld ‘Integrity services and investigations’ en Deloitte noemt het ‘Bijzonder onderzoek en integriteitsadvies’. Uit deze

benamingen blijkt dat het bij forensische accounting niet enkel om fraudeonderzoek gaat maar ook om financiële expertise bij juridische kwesties. Een forensisch accountant helpt rechters om accounting problemen te begrijpen en hierover een juridisch oordeel te kunnen geven. Pheijffer heeft nog een tweedeling gemaakt in de werkzaamheden van de forensisch accountant. Aan de ene kant spreekt Pheijffer over 'Harde' forensische accounting, dit draait om repressief toezicht. Dit repressieve toezicht bestaat uit een onderzoek dat enkel draait om het vinden van de waarheid met de daaraan verbonden rechtsgevolgen. Daarnaast bestaat nog 'Zachte' forensische accounting, dit bestaat uit preventief toezicht. Dit wil zeggen dat de forensisch accountant in deze gevallen advies geeft met betrekking tot integriteit en ethiek.

De maatschappij heeft nog altijd de overtuiging dat wanneer een accountantsverklaring afgegeven wordt de financiële verslaggeving volledig in orde is. Dit is niet altijd waar omdat in sommige gevallen fraude wordt gepleegd die niet ontdekt wordt door de accountant. Door deze verwachting van de maatschappij wordt *The Performance Expectation Gap* groter. De maatschappij verwacht namelijk meer van de reguliere accountant dan dat de reguliere accountant daadwerkelijk doet en/of kan. Forensische accountants proberen van de leemte tussen verwachtingen en prestaties gebruik te maken door zich te focussen op het opsporen van fraude. Wanneer forensische accountants dit succesvol doen kan *The Performance Expectation Gap* kleiner worden.

3.3 Samenvatting

De werkzaamheden van een registeraccountant bestaan voornamelijk uit het controleren van externe verslaggeving en tegenwoordig ook steeds meer uit het geven van bedrijfsspecifieke adviezen met betrekking tot strategische doelstellingen als gevolg van digitalisering en dataverwerking. Rond de jaren negentig kwam de eerste kritiek op registeraccountants op het gebied van fraudedetectie. In de accounting standaarden was niks opgenomen over de detectie van fraude terwijl de maatschappij dit wel van de accountants verwachtte. Hier was dus sprake van een vergroting van de *Deficient Standards Gap*. Dit is de kloof die ontstaat wanneer de redelijke verwachtingen van de maatschappij met betrekking tot de werkzaamheden van een accountant niet in overeenstemming zijn met wet- en regelgeving over de verplichte werkzaamheden van een accountant. Registeraccountants slaagde vaak niet in de detectie van fraude daarom is een specialisatie ontwikkeld genaamd forensische accounting (Singleton et al., 2010). Forensische accountants proberen van de leemte tussen verwachtingen en prestaties gebruik te maken door zich te focussen op het opsporen van fraude. Wanneer forensische accountants dit succesvol doen kan *The Performance Expectation Gap* kleiner worden.

H4: In welke mate draagt forensische opleiding bij aan het dichten van de verwachtingskloof?

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij het effect van opleiding op het dichten van de verwachtingskloof. De verwachtingskloof wordt in beginsel omschreven als de leemte tussen wat de maatschappij verwacht wat een accountant doet en wat een accountant daadwerkelijk doet. Om te kunnen kijken of het opleiden van studenten tot forensisch accountant deze verwachting kan waarmaken zal eerst stilgestaan worden bij internationale ontwikkelingen voorafgaand aan het ontstaan van de opleidingen tot forensisch accountant. Vervolgens wordt in chronologische volgorde het lesgeven in forensische accountancy besproken en het effect hiervan op de verwachtingskloof.

4.1 Ontstaan opleidingen forensische accountancy

Forensische accountants bestonden al voordat zij daadwerkelijk deze benaming toegewezen kregen. Deze accountants waren voornamelijk werkzaam bij de overheid, in de publieke sector. Door het toegenomen aantal fraudezaken in de jaren tachtig ontstond de vraag naar forensische accountants in de private sfeer. KPMG is het eerste bedrijf dat in 1993 een afdeling opgericht heeft genaamd forensic accountancy. De andere Big-4 kantoren zijn daarna ook gelijksoortige afdelingen begonnen. Omdat nog geen sprake was van een opleiding forensische accountancy zijn de werknemers voornamelijk bij fiscale en juridische instanties gezocht. Forensische accountancy werd in de jaren negentig gezien als een nieuwe trend binnen het accountantsberoep (Rothuizen, 2007).

Internationaal gezien is in de jaren negentig onderzoek gedaan naar de opkomende stroming genaamd forensische accounting (Rezaee & Burton, 1997). In dit onderzoek wordt geconcludeerd dat de huidige opleiding tot accountant niet meer geheel aansluit bij de periode waarin wij leven. In een samenleving waarin fraude een steeds grotere rol gaat spelen moet de opsporing van fraude een prominentere rol krijgen binnen de opleiding van een accountant. Toen het onderzoek werd geschreven gaven slechts een aantal universiteiten forensische vakken met betrekking tot accountancy. Het grote probleem voor het gebrek aan forensische opleidingen was dat er nog geen curriculum bestond, en dat het daarnaast nog niet duidelijk was welke rol een forensische accountant kon aannemen naast de reguliere

accountant. Dit probleem is geprobeerd op te lossen door de meningen van academici en gecertificeerde fraude onderzoekers (CFE) te combineren (Rezaee & Burton, 1997).

In de jaren negentig is internationaal geconcludeerd dat fraude in financiële verslaggeving zorgt voor verliezen die vijftig keer groter zijn dan verliezen veroorzaakt door criminaliteit (Rezaee & Burton, 1997). Om de huidige en toekomstige rol van accounting in kaart te brengen is toen der tijd een vragenlijst verzonden naar academici, gecertificeerde fraude onderzoekers (CFE) en verschillende bedrijfseconomische faculteiten. Van de academici voorspelde 82.9% een toename van de vraag naar forensische accountants. Van de gecertificeerde fraude onderzoekers voorspelde 94.2% een toename van de vraag naar forensische accountants. Daarnaast is in de vragenlijst stilgestaan bij een aantal andere vragen. De resultaten zijn te zien in onderstaande tabel.

Statement	Main response ^a			Significance P<
	Academicians	CFE practitioners	F-value	
a. The present accounting curriculum is not sufficiently responsive to society's demand for forensic accounting education and practice	3.362	4.308	2.250	0.001
b. The accounting curriculum should provide forensic accounting coverage	3.500	4.318	1.220	0.163
c. Colleges and universities should encourage and advise students on career opportunities in forensic accounting	3.695	4.156	1.250	0.117
d. The Certified Fraud Examiners (CFE) designation demonstrates a strong commitment to the study and practice of forensic accounting	3.908	4.185	1.140	0.397
e. By 2000, the CFE will become as important for forensic accountants as the CPA is currently for public accountants	2.471	3.704	1.350	0.044
f. With respect to recruiting, employers would prefer to hire students who have received forensic accounting training	2.697	3.516	1.140	0.381

Note:

^a The mean response is a weighted average of the individual responses on a five-point scale of 1 = strongly disagree to 5 = strongly agree

Noot. Hedrukt van "Insights from academicians and certified fraud examiner practitioners, 1997, p. 483

Ten eerste moet aan de hand van deze resultaten worden geconcludeerd dat CFE-practitioners over het algemeen op elke vraag een hogere score hebben dan academici. Dit is te verklaren door het feit dat CFE-practitioners een bias hebben voor hun eigen beroep. Het eerste resultaat uit deze survey is dat academici, en CFE-practitioners het significant eens zijn

met de stelling dat het huidige curriculum onvoldoende aansluit bij de vraag van de samenleving naar forensische accountancy. Omdat het curriculum niet aansluit bij de vraag van de samenleving ontstaat een verschil tussen de verwachting van de samenleving en de prestaties van de accountants, oftewel *The Expectation Gap*. Daarnaast vinden zowel CFE-practioners als academici dat het curriculum van een student accountancy aangevuld zou moeten worden met forensische accounting.

Het onderzoek van Rezaee & Burton (1997) spreekt over de Association of Certified Fraud Examiners, deze associatie is opgericht in 1988 en had op het moment van deze survey zo'n 15.000 leden gespecialiseerd in fraudebestrijding. Volgens dit onderzoek zal een Certified Fraud Examiner (CFA) net zo belangrijk worden voor forensische accountancy, als een Certified Public Accountant (CPA) voor reguliere accountancy. Iets minder positief, maar nog steeds positief, zijn academici en CFE's over de baankansen van een forensische accountant ten opzichte van een reguliere accountant. Een forensisch accountant heeft volgens deze survey wellicht iets meer kans op een baan dan een reguliere accountant (Rezaee & Burton, 1997).

Aan de hand van internationale ontwikkelingen op het gebied van forensische accounting is vervolgens stil gestaan bij de vraag welke rol forensische accounting kan spelen naast de reguliere accounting. De CFE's hebben met een meerderheid van 62.9% aangegeven dat zij een aparte forensische accounting opleiding zouden willen. De academici hebben daarentegen aangegeven met 68.3% dat zij forensische accounting zouden willen integreren in het reguliere curriculum. Beiden groepen zijn het eens dat forensische accounting een rol moet gaan spelen binnen de opleiding tot accountant echter, zij zien hier beiden een andere invulling voor.

De opleiding tot forensisch accounting moet volgens zowel de CFE's als de academici voornamelijk bestaan uit de fundamentele basis van fraude in het algemeen. Daarnaast moet aandacht besteed worden aan financiële fraude en de verantwoordelijkheden van de accountant op dat gebied. Andere belangrijke onderwerpen die zeker in het programma geïntegreerd moeten worden zijn; soorten fraude, interne statistische controle en het schrijven van een juridisch houdbaar rapport (Rezaee & Burton, 1997).

4.2 Opleidingen forensische accounting internationaal

Barry Melancon de president en CEO van The American Institute of Certified Public Accountants heeft in 2002 opgeroepen om accountancy studenten wereldwijd meer kennis en vaardigheden te geven om fraude te bestrijden (Melancon, 2002). Sinds deze tijd zijn wereldwijd steeds meer universiteiten begonnen met het college geven in forensische accounting. Daarnaast is Kranacher begonnen met het uitgeven van universitaire lesboeken met betrekking tot forensische accounting (Seda & Kramer, 2014). Het onderzoek van Seda en Kramer richt zich op de vraag of internationaal is gereageerd op de vraag om meer forensische accounting opleidingen. Het resultaat van dit onderzoek is dat de mogelijkheid tot onderwijs op het gebied van forensische accounting de laatste jaren is gestegen. Forensische accounting wordt op 56% van de universiteiten, die forensische accounting aanbieden als niet zijnde postmaster, gegeven als een keuzevak tijdens de bachelor periode. Op de andere 44% van de universiteiten wordt forensische accounting gegeven als een keuzevak tijdens de masterperiode. De inhoud van het vak bestaat internationaal uit: strafrecht, digitale forensisch onderzoek, cyber security, finance en informatie recht. Het onderzoek concludeert dat het nog steeds onduidelijk is welke rol forensische accounting kan spelen naast de reguliere accountant. Echter, een sterke beweging is gaande en de toegang voor studenten tot forensische accounting wordt wereldwijd steeds groter (Seda & Kramer, 2014).

4.3 Het effect van opleidingen forensische accounting op de verwachtingskloof

De verwachtingskloof wordt omschreven als een term die aangeeft dat een verschil bestaat tussen wat een accountant doet en wat in het maatschappelijk verkeer van een accountant wordt verwacht (Lowe & Smith, 2004). De verwachtingskloof bestaat in de internationale literatuur uit twee onderdelen, *The Audit Expectation- Performance Gap* (prestatiekloof) en *The Reasonableness Gap* (redelijkheidsverwachtingskloof). De prestatiekloof wordt gedefinieerd als het door een accountant niet naleven van de beroepsvoorschriften of wettelijke vereisten. De redelijkheidsverwachtingskloof wordt gedefinieerd als de redelijke verwachting die in het maatschappelijk verkeer leven over wat een accountant behoort te doen en anderzijds wat een accountant daadwerkelijk doet (Hian, Koh, E-sah, 1998). In het maatschappelijke verkeer heerste de opvatting dat accountants fraude konden bestrijden door middel van de controle op financiële verslaggeving. Echter, het aantal fraudezaken nam

toe en derhalve ontstond maatschappelijke onvrede ten opzichte van de accountant. *The Reasonableness Gap* werd destijds groter, de maatschappij verwachtte redelijkerwijs meer van de accountant dan dat de accountant waar kon maken. Met de start van de opleiding forensische accountancy is geprobeerd om *The Reasonableness Gap* te verkleinen. Met andere woorden, wanneer de (forensische) accountants worden opgeleid tot specialisten in het ontdekken van fraude voldoen zij in grotere mate aan de verwachting van de maatschappij. *The Reasonableness Gap* als onderdeel van *The Expectation Gap* kan kleiner worden, als de forensische accountant slaagt in zijn rol met betrekking tot fraude detectie in financiële verslaggeving. Dit komt doordat de redelijke verwachtingen met betrekking tot fraude opsporing door accountants dan dichterbij de werkelijke situatie komt. Wanneer de verwachtingen en prestaties van de accountant op één lijn zitten zal *The Reasonableness Gap* gedicht zijn.

4.4 Samenvatting

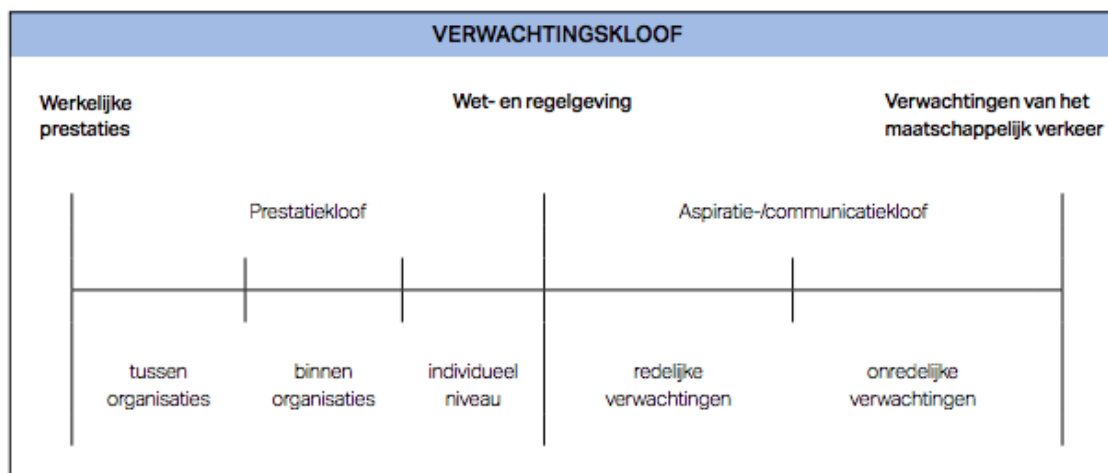
In dit hoofdstuk is stilgestaan bij de vraag in welke mate forensische opleiding bijdraagt aan het dichten van de verwachtingskloof. In het maatschappelijke verkeer heerste de opvatting dat accountants fraude konden bestrijden door middel van de controle op financiële verslaggeving. Echter, het aantal fraudezaken nam toe en derhalve ontstond maatschappelijke onvrede tegenover de rol van de accountant. Een onderzoek door Rezaee & Burton (1997) concludeerde dat de opleiding tot accountant in die periode niet meer voldeed aan de verwachting van de maatschappij met betrekking tot de opsporing van fraude. *The Reasonableness Gap* ontstond omdat de maatschappij meer verwachtte van de opgeleide accountants dan waar zij voor waren opgeleid. Seda & Kramer (2014) concludeerden dat vanaf 2002 wereldwijd meer universiteiten zijn begonnen met het college geven in forensische accounting. De inhoud van het vak bestaat internationaal uit: strafrecht, digitale forensisch onderzoek, cyber security, finance en informatie recht. Wanneer de opleidingen tot forensische accountant een breed draagvlak krijgen dan komen de verwachtingen van de maatschappij met betrekking tot fraude detectie dichterbij de werkelijkheid en kan *The Reasonableness Gap* afnemen. Alleen wanneer de verwachtingen van de maatschappij en de prestaties van de accountant volledig op één lijn zitten zal *The Reasonableness Gap* volledig gedicht zijn.

H5 De invloed van forensische accountants op de verwachtingskloof in Nederland

Na het bespreken van de internationale ontwikkelingen van de verwachtingskloof, forensische accountancy en reguliere accountancy worden in dit deel van het onderzoek voorgaande hoofdstukken toegepast op Nederland om te kijken hoe de verwachtingskloof in Nederland vormgegeven is en wat de forensische accountants voor invloed hebben op deze verwachtingskloof. Daarnaast wordt de Nederlandse situatie vergeleken met de internationale situatie.

5.1 In kaart brengen van de verwachtingskloof in Nederland

Om Nederland te bestuderen is het van belang dat de verwachtingskloof in Nederland concreet in kaart gebracht wordt. In de Nederlandse wetenschap is de tweedeling van de verwachtingskloof enigszins anders gedefinieerd dan internationaal. Internationaal wordt de tweedeling gemaakt op basis van *The Reasonableness Gap*, oftewel de redelijkheidsverwachtingskloof, en *The Performance Expectation Gap*, in het Nederlands: de prestatiekloof. In het rapport (Monitoring Commissie Accountancy, 2016, p. 83) is een schematische afbeelding weergegeven van de verwachtingskloof in Nederland. De verwachtingskloof bestaat uit een kwalitatieve tweedeling (Joling, 2005), de prestatiekloof en de aspiratie-/communicatiekloof (Blokdijk, 1991). De aspiratie-/communicatiekloof bestaat uit redelijke en onredelijke verwachtingen, op deze manier vindt de Nederlandse literatuur aansluiting bij de internationale literatuur op het gebied van *The Reasonableness Gap*. De prestatiekloof is in Nederland en internationaal op dezelfde manier gedefinieerd.

Noot. Herdrukt van "In het publiek belang", door Monitoring Commissie Accountancy, 2016, p. 83

5.1.1 De prestatiekloof

De prestatiekloof wordt gedefinieerd als het tekortschieten van de accountant. De accountant doet niet wat hij volgens wet- en regelgeving behoort te doen (Diekman, 2016). Het eerste punt uit bovenstaande afbeelding (Monitoring Commissie Accountancy, 2016, p. 83), bestaat uit de prestatiekloof tussen organisaties. In een ander onderzoek (Hassink, 2002) is geconcludeerd dat prestatiekloof tussen organisaties voornamelijk bestaat uit het oordelen van de accountant over de continuïteit van een onderneming. Hierbij kan gedacht worden aan de zaak van Imtech. Imtech kreeg een jaar voor het faillissement een continuïteitsverklaring van hun accountant. Het oordeel van de accountant over de continuïteit van Imtech is onterecht afgegeven. Een onterechte afgifte van een continuïteitsverklaring zorgt een vergroting van de verwachtingskloof en dan met name van de prestatiekloof. De accountant had de continuïteitsverklaring niet af mogen geven in het geval van Imtech. De autoriteit financiële markten grijpt in deze gevallen in en kan boetes opleggen aan de desbetreffende accountant(organisatie). In 2016 heeft de Autoriteit Financiële Markten (AFM, 2016) de Big-4 een boete opgelegd wegens het schenden van de zorgplicht. Het schenden van de zorgplicht zorgt voor een vergroting van de prestatiekloof. Deze vergroting wordt veroorzaakt doordat een accountant niet voldoet aan de geldende wet- en regelgeving wanneer hij de zorgplicht overtreedt.

5.1.2 De Aspiratie-/communicatiekloof

De Aspiratie-/communicatiekloof ontstaat doordat in het maatschappelijk verkeer bepaalde verwachtingen heersen met betrekking tot de audit. Deze verwachtingen komen niet altijd overeen met de daadwerkelijke audit (Joling, 2005). In de afbeelding (Monitoring Commissie Accountancy, 2016, p. 83) is te zien dat de aspiratie-/communicatiekloof bestaat uit redelijke verwachtingen en onredelijke verwachtingen. Wanneer in het maatschappelijke verkeer redelijke verwachtingen gelden waar de accountant zich niet aan hoeft te houden dan ontstaat een kloof. Deze kloof wordt veroorzaakt door het ontbreken van wet- en regelgeving die aansluit bij de verwachtingen van het maatschappelijk verkeer. Wanneer binnen het maatschappelijke verkeer onredelijke verwachtingen bestaan met betrekking tot de accountant dan zijn deze onredelijke verwachtingen ontstaan door een gebrek aan kennis

over de wet- en regelgeving, of een gebrek aan communicatie door de beroepsgroep accountants (Monitoring Commissie Accountancy, 2016).

De audit is onderverdeeld in twee begrippen, de primaire audit en de secundaire audit (Monitoring Commissie Accountancy, 2016). De primaire audit bestaat uit het wettelijke stelsel van regels waaraan een accountant zich moet houden. Deze wetten staan vast en hier kan door de account niet van afgeweken worden. De secundaire audit is de voornaamste oorzaak van de aspiratie-/communicatiekloof. De voorwaarden van een secundaire audit worden niet gevormd op basis van wet- en regelgeving maar op basis van een ongeschreven verwachting binnen het maatschappelijk verkeer. Deze ongeschreven verwachting is onderzocht in het rapport: *in het publiek belang* (Werkgroep Toekomst Accountantsberoep, 2014). In dit rapport wordt geconcludeerd dat de accountant in Nederland een publieke rol vervult. Deze publieke rol is niet schriftelijk vastgelegd maar is gebaseerd op de rol die de accountant vervult in het maatschappelijk verkeer. De accountant wordt in het maatschappelijk verkeer gezien als de poortwachter van de financiële verantwoordingsketen (Monitoring Commissie Accountancy, 2016). Geconcludeerd kan worden dat de communicatiekloof enerzijds ontstaat doordat in het maatschappelijk verkeer te weinig kennis is over de wet- en regelgeving met betrekking tot een audit. Anderzijds wordt de wet- en regelgeving onvoldoende uitgelegd door de accountantsberoepsgroep waardoor de communicatiekloof groter wordt.

5.2 Geschiedenis van de verwachtingskloof in Nederland

Het beroep van de accountant is ontstaan in de negentiende eeuw, echter heeft het beroep zich in de twintigste eeuw pas zo ontwikkeld als dat we het vandaag de dag kennen. Het ontstaan van accountancy is veroorzaakt door de industriële revolutie en de opkomst van naamloze vennootschappen (Dassen, 2016). Een van de eerste schandalen in Nederland is het faillissement van de Afrikaanse Handelsvereniging (1879). Dit schandaal heeft gezorgd voor de vraag naar een onafhankelijke externe controle door een accountant. Relevant voor dit onderzoek is dat het beroep accountant zich in Nederland heeft ontwikkeld als reactie op financiële schandalen (Dassen, 2016). De maatschappij had destijds behoefte aan een externe controle door een onafhankelijke partij. Deze behoefte is ontstaan door een fraude schandaal.

Hieruit kan afgeleid worden dat zelfs toen het beroep accountant ontstond de maatschappij al de verwachting had dat een accountant fraude opspoot. Dit is de voornaamste oorzaak voor de verwachtingskloof zoals deze tegenwoordig is vormgegeven.

Rond 2002 is internationaal de verwachtingskloof voor het eerst aanzienlijk gegroeid met de schandalen van bijvoorbeeld Enron en Worldcom. Het vertrouwen in de accountant werd minder. Naar aanleiding van deze schandalen is strenge regelgeving ingevoerd in de VS en in Europa. Deze regelgeving had als doel de kwaliteit van de audit opnieuw te bevorderen en op deze manier het vertrouwen in de accountant te herstellen. Deze internationale vergroting van de verwachtingskloof heeft ook invloed gehad in Nederland. In Nederland nam het Nederlands Instituut van Registeraccountants (NIVRA) nadere regelgeving op in de beroepsreglementering op basis van aanbevelingen van de Europese Commissie (Dassen, 2016). Deze maatregelen zijn allemaal genomen om het vertrouwen in de accountant te herstellen en op deze manier de verwachtingskloof te dichten. Nu, in het jaar 2018, heeft het accountantsberoep nog steeds een aangetast imago en zijn we vele schandalen verder. In paragraaf 5.3 wordt dieper ingegaan op actuele maatregelen die de afgelopen jaren in Nederland zijn genomen om de verwachtingskloof te verkleinen.

5.3 Actuele ontwikkelingen met betrekking tot de verwachtingskloof in Nederland

5.3.1 Wet- en regelgeving

Internationaal gezien zijn de maatregelen die landen hebben genomen niet te generaliseren. De landen die maatregelen hebben genomen hebben dit op een nationale specifieke manier geregeld. In Nederland is geprobeerd de verwachtingskloof te dichten op een juridische wijze. Vanuit dit juridisch perspectief heeft de wetgever geprobeerd om de verwachtingskloof te dichten (Boonzaaijer et al., 2016). Uit dit onderzoek blijkt dat nieuwe wet- en regelgeving waaraan accountants moeten voldoen een bijdrage kan leveren aan het herstellen van het vertrouwen in de accountant. De nieuwe wet- en regelgeving heeft als doel de verwachtingen van het publiek, en de werkzaamheden van de accountant meer te laten convergeren (Boonzaaijer et al., 2016). Met andere woorden, om de communicatiekloof tussen de

maatschappij en de accountants te laten afnemen. Deze wetgeving is terug te vinden in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta, 2006). In de inleiding van deze wet is te lezen dat het voornaamste doel is de publieke functie van de accountantsverklaring te waarborgen en op deze wijze ook het vertrouwen in de accountant te bevorderen. Een onderdeel van het waarborgen van het vertrouwen in de accountant is het dichten van de verwachtingskloof (Boonzaaijer et al., 2016). Deze Nederlandse wetgeving is in 2006 opgesteld, echter is de afgelopen jaren het vertrouwen in de accountant alleen nog maar meer geschaad door het toenemende aantal fraudezaken (Crowe Clak Whitehill, 2017).

5.3.2 Monitoring Commissie Accountancy

Het opstellen van nieuwe wet- en regelgeving heeft in 2006 niet geleid tot het verkleinen van de verwachtingskloof in Nederland. Op 25 september 2014 verscheen een rapport genaamd *in het publiek belang* (Werkgroep toekomst accountantsberoep, 2014). Dit rapport bevat maatregelen ter verbetering van de kwaliteit en onafhankelijkheid van de accountantscontrole. Dit rapport heeft getracht de maatschappelijke kant van de communicatiekloof in beeld te brengen (Joling, 2005). Met andere woorden, om het geschade vertrouwen in de accountant in beeld te brengen is een analyse gemaakt van de meningen van aandeelhouders en andere belanghebbenden. Daarnaast is gekeken naar het ontstaan van de zogenoemde verwachtingskloof en welke incidenten deze kloof veroorzaakt hebben. Op basis van deze incidenten zijn door de Werkgroep toekomst accountantsberoep 53 maatregelen opgesteld. Deze maatregelen hebben voornamelijk het doel de prestatiekloof te dichten. Volgens de werkgroep kan de prestatiekloof het beste worden gedicht door situaties van fraude en discontinuïteit te bestrijden. Als reactie op dit rapport is er op 23 juni 2015 een onafhankelijke Monitoring Commissie Accountancy ingesteld met het doel het verbeteren van het geschetste probleem uit het rapport van de Werkgroep toekomst accountantsberoep uit 2014 (Monitoring Commissie Accountancy, 2016).

Uit het rapport (Monitoring Commissie Accountancy, 2016) blijkt wederom dat sprake is van een prestatiekloof. De oorzaak van deze kloof wordt gegeven in het feit dat de accountant niet voldoet aan de wet- en regelgeving die van toepassing is op een audit controle. De verwachtingskloof waarvan de prestatiekloof een onderdeel is (Joling, 2005), is door de

commissie getracht te definiëren om deze vervolgens in de komende jaren te kunnen dichten. De commissie concludeert aan de hand van hun observaties twee dingen. Ten eerste, accountantsorganisaties hebben de neiging om de verwachtingskloof te omschrijven als een werksfeer waarin teveel van hen verwacht wordt. Het begrip dat zij hiervoor gebruiken is ongerechtvaardigde verwachtingen. Deze verwachtingen hebben volgens de accountants(organisaties) voornamelijk betrekking op fraude en het opsporen van discontinuïteit. Volgens de commissie is het ontstaan van de prestatiekloof als onderdeel van de verwachtingskloof voornamelijk de oorzaak van het handelen van de accountant. Vanwege deze reden moeten accountants(organisaties) eerst naar zichzelf kijken voordat zij de schuld verschuiven naar de publieke verwachtingen. Ten tweede concludeert de commissie dat de communicatiekloof (Joling, 2015) nog steeds van wezenlijk belang is. Zij constateren dat partijen in het maatschappelijk verkeer de verwachtingen van wat een accountant behoort te doen gerechtvaardigd vinden. Dit betekent dat de beroepsgroep van de accountants volgens de commissie beter moet communiceren naar andere partijen om op deze manier de gerechtvaardigde verwachtingen van de ongerechtvaardigde verwachtingen te scheiden.

5.4 Legitimiteit forensische accountants Nederland

Forensische accountants zijn niet direct genoemd in de wet. Forensische accountants in Nederland zijn net zoals internationaal het geval is, ontstaan door de kloof tussen wat de maatschappij verwacht op het gebied van fraude detectie en wat de accountant daadwerkelijk doet (Singleton et al., 2010). De legitimiteit van een Nederlandse forensisch accountant moet afgeleid worden uit wet- en regelgeving in combinatie met jurisprudentie en strafrecht. Jurisprudentie is een erkende rechtsbron en kan derhalve gebruikt worden om de positie van de forensisch account in kaart te brengen. Voor het strafrecht is het legaliteitsbeginsel van belang. Het legaliteitsbeginsel houdt in dat elk strafrechtelijk handelen een grondslag moet kennen in het publiekrecht. Om te toetsen of het handelen van forensische accountants daadwerkelijk een grondslag kent in de wet, bestaat de zogenoemde tuchtrechter.

De tuchtrechter is een rechter die registeraccountants waarschuwingen, schorsingen of zelfs verwijdering uit het accountantsregister kan opleggen bij overtreding van de Wet op het accountantsberoep (De Graaff, 2007). Oftewel, bij het ontbreken van een wettelijke grondslag van hun handelen en derhalve een schending van het legaliteitsbeginsel. Een wettelijke grondslag waar een registeraccountant zich aan het moet houden is naleving van de eer van de stand van registeraccountants (Wba, 2012). Wanneer een registeraccountant handelt als een forensisch accountant is het de vraag of de eer van de stand in deze gevallen geschaad wordt. In jurisprudentie hierover is terug te vinden (De Graaff, 2007):

“Dat betrokkene in zijn door klager bedoelde handelen, wat daar ook van zij, niet is opgetreden in zijn hoedanigheid van registeraccountant, zodat slechts kan worden gezien of betrokkene de eer van de stand van registeraccountants heeft geschaad.”

Uit deze uitspraak kan opgemaakt worden dat per situatie geoordeeld moet worden of een schending van de eer van de stand van registeraccountants heeft plaatsgevonden. Een juridische uitspraak is te vinden in JT 2002,3:

“Een forensisch accountant dient zich in de eerste plaats te realiseren dat niemand gehouden is mee te werken aan een hem door een privé(rechts)persoon opgedragen onderzoek. Indien zulks ertoe leidt, dat het onderzoek daardoor geen deugdelijke grondslag kan krijgen, is de forensisch accountant gehouden óf niet te rapporteren, óf van het trekken van enige conclusie dan wel het uitspreken van enige feitelijkheid af te zien, althans duidelijk te maken dat de bevindingen zodanig gebaseerd zijn op onvoldoende (geverifieerde) gegevens, dat geen redelijk denkend lezer daarin iets anders kan lezen dan de weergave van een subjectieve opvatting van enig persoon die wel aan het onderzoek heeft deelgenomen dan wel de weergave van onvolledige feiten. Onder omstandigheden is hij zelfs verplicht zijn opdracht terug te geven omdat hij vanwege het gebrek aan medewerking geen rapportage het licht kan doen zien die op deugdelijke grondslag berust en waaraan een registeraccountant zijn autoriteit zou mogen verbinden.”

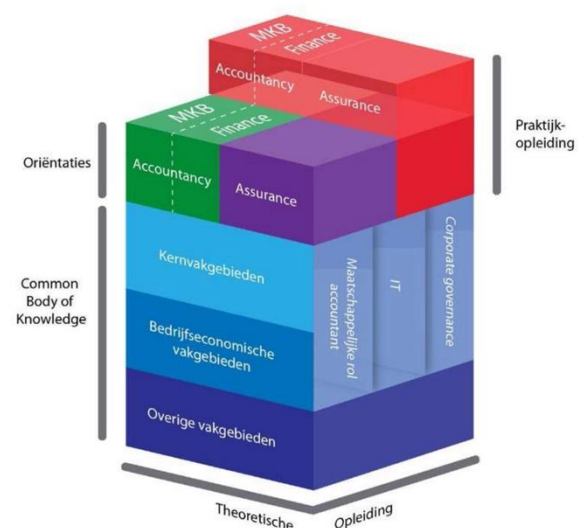
Hieruit kan worden opgemaakt dat een forensisch accountant een juridisch onderzoek kan starten maar dat niemand verplicht is aan dit onderzoek mee te werken. Aan de andere kant, wanneer een werknemer weigert aan een forensisch onderzoek mee te werken dat door een werkgever is ingesteld, zal de werkgever hier zijn vraagtekens bij zetten.

5.5 Invloed van opleiding forensische accountancy op de verwachtingskloof

5.5.1 Opleiding registeraccountant

Om de invloed van de opleiding tot forensische accountant op de verwachtingskloof te kunnen beschrijven wordt eerst gekeken naar de opleiding tot registeraccountant. Een forensisch accountant is ook een registeraccountant daarom is deze opleiding belangrijk voor dit onderzoek.

De opleidingseisen voor een registeraccountant zijn terug te vinden in de Wet op het accountantsberoep (Wba, 2012). In deze wet wordt voor de opleidingseisen verwezen naar de Commissie Eindtermen Accountantsopleiding (CEA). Deze commissie stelt dat voor een succesvolle inschrijving in het accountantsregister van de NBA, de opleiding bestaat uit een theoretisch en een praktisch deel. Volgens de Commissie is het beroep accountant veel omvattend daarom moet de opleiding tot accountant een brede theoretische grondslag hebben, gevolgd door een specifieke oriëntatie die wordt aangeleerd in de praktijk.

Afbeelding 1. Structuur opleiding tot accountant. Overgenomen uit *eindtermen accountantsopleiding* (p. 7) door Commissie Eindtermen Accountantsopleiding

In afbeelding 1 is te zien dat voor een succesvolle inschrijving bij het NBA een *Common Body of Knowledge* vereist is. Deze veronderstelde kennis bestaat uit bedrijfseconomische vakgebieden aangevuld met enkele overige vakken zoals de maatschappelijke rol van de accountant. De veronderstelde kennis bestaat verder uit de kernvakgebieden.

The *Common Body of Knowledge* wordt voor het grootste gedeelte onderwezen tijdens de bachelor en master periode van een student. Wanneer de student zijn master heeft afgerond wordt een postmaster gevolgd, deze postmaster bestaat voornamelijk uit het opdoen van praktijkervaring. Het volgen van deze postmaster duurt in beginsel drie jaar. Wanneer een student een opleiding volgt aan de hogeschool dan wordt hij of zij opgeleid tot Accountant-Administratieconsulent (AA). Als de student een universitaire opleiding afrondt dan wordt hij of zij opgeleid tot Registeraccountant (RA) (Commissie Eindtermen Accountantsopleidingen, 2016).

5.5.2 Opleiding forensische accountancy

In de jaren negentig is internationaal geconcludeerd dat fraude in financiële verslaggeving zorgt voor verliezen die vijftig keer groter zijn dan verliezen veroorzaakt door criminaliteit (Rezaee & Burton, 1997). Om de huidige en toekomstige rol van accounting in kaart te brengen is toen een vragenlijst verzonden naar academici, gecertificeerde fraude onderzoekers (CFE) en verschillende bedrijfseconomische faculteiten. De conclusie van het onderzoek van Rezaee & Burton (1997) is dat 68.3% van de academici, forensische accounting wil integreren in het curriculum van de opleiding tot accountant. Als reactie op dit internationale onderzoek is in Nederland de eerste opleiding forensische accountancy gestart in 1999 door de universiteit Nyenrode en de universiteit van Leiden gezamenlijk. Volgens hoogleraar Kuijl, destijds werkzaam bij de universiteit van Leiden, hebben juristen te weinig bedrijfseconomische kennis en registeraccountants te weinig juridische kennis. Marcel Pheijffer was destijds de hoogleraar op Nyenrode. Volgens Pheijffer hoeft een forensisch accountant geen volledige rechtenstudie te hebben afgerond maar moet hij een brede basiskennis van het recht hebben. Naast de gezamenlijke opleiding door de universiteit van Leiden & Nyenrode is de Erasmus universiteit in 1999 ook gestart met een opleiding forensische accountancy. Volgens Diekman, de hoogleraar forensische accountancy aan de Erasmus universiteit, is het voornamelijk van belang dat het jargon van juristen en bedrijfseconomen op het gebied van forensisch onderzoek dichter naar elkaar toe gebracht wordt (Rothuizen, 2007).

Na de goede start van beide opleidingen werden uiteindelijk beide opleidingen stopgezet. De voornaamste reden wordt genoemd door Kuijl, een aantal forensisch accountants zouden het boekje te buiten gegaan zijn bij een fraudeonderzoek. Hij benadrukt dat in de private sfeer een forensisch accountant nooit de wettelijke bevoegdheden heeft die in de publieke sfeer wel bestaan. Doordat de forensische accountants terecht moesten staan in een aantal tuchtrechtzaken kreeg de naam forensische accountant last van imago schade (Rothuizen, 2007). Naast een aantal tuchtrechtzaken heeft een affaire genaamd Peper binnen Nederland veel aandacht gekregen.

5.5.3 Affaire Peper

De prestatiekloof in Nederland kent zijn hoogtepunt in 2001 met de Affaire Peper. In 2001 verscheen het boek: *Afrekenen met Peper*, in dit boek staat oud-burgemeester van Rotterdam Bram Peper centraal in de zogenoemde Peper affaire. Deze zaak is toonaangevend voor de positie van forensisch accountants rond het jaar 2001. De gemeente Rotterdam had een vermoeden dat Peper frauduleuze privé uitgaven had gedaan met geld van de gemeente. Om deze fraude te onderzoeken werden de forensische accountants van KPMG ingeschakeld. Tijdens het onderzoek van de forensische accountants zijn een aantal formele vereisten voor een deugdelijk onderzoek niet nageleefd. KPMG heeft rapporten uitgebracht waarin feiten dusdanig foutief geformuleerd werden dat een onterecht negatief beeld is geschetst. Een aantal feiten zijn in het rapport omschreven als onrechtmatig, terwijl deze niet bewezen konden worden. Later heeft KPMG deze omschrijving gewijzigd naar 'functionaliteit niet bewezen'. Daarnaast hebben de forensische accountants zich niet gehouden aan hoor en wederhoor, de personen die zouden getuigen voor Peper zijn nooit gehoord. Een forensisch accountant mag geen voorlopig rapport uitbrengen wanneer het risico bestaat dat dit rapport in de publieke sfeer een rol gaat spelen. De conclusie van deze uitspraak is dat forensische accountants zich moeten houden aan een aantal formele vereisten van onderzoek. Wanneer deze formele vereisten niet worden nageleefd, of er wordt geen medewerking verricht door de onderzochte persoon, dan dienen de forensische accountants zich geheel te onthouden van het uitbrengen van een rapport over de desbetreffende zaak (Zonneveld, 2001).

Diekman hoogleraar forensische accountancy aan de Erasmus universiteit noemt het aantal tuchtrechtzaken als voornaamste reden voor de reputatie schade van de forensisch accountant. Echter, zoals bij elk nieuw beroep moet vormgegeven worden aan de daadwerkelijke taakomschrijving. Voor forensische accountants zijn dit dus de formele vereisten waaraan hun onderzoek moet voldoen. Door de reputatie schade liep het aantal inschrijvingen voor de opleidingen forensische accounting snel terug, met als gevolg dat de opleidingen werden gesloten (Rothuizen, 2007). Internationaal kwam juist steeds meer aandacht voor forensische accountancy. Seda en Kramer (2014) concludeerde zelfs dat de mogelijkheid om forensische accountancy vakken te volgen internationaal flink gestegen is. De voornaamste reden dat dit in Nederland niet is gebeurd is de prestatiekloof. De accountants zijn in de affaire Peper hun boekje ver te buiten gegaan met als gevolg dat het imago van de forensisch accountant dermate aangetast is dat de opleidingen leegliepen. Pheijffer zei in 2007 dat met groeiende aantal boekhoudschandalen, de meldingsplicht van fraude, de toenemende maatschappelijke druk betreffende ethisch en integer handelen het beroep van forensische accountant nog steeds een belangrijke rol in Nederland kan spelen.

Internationaal bleef de opleiding forensische accounting zich ontwikkelen (Seda & Kramer, 2014). Nederland kon niet achterblijven daarom is in 2014 is de Erasmus universiteit opnieuw gestart met een post masteropleiding tot forensische accountant. De benaming forensische accountant is achterwegen gelaten, gekozen is voor de naam financieel forensisch deskundige. Volgens Peter Diekman hoogleraar van de opleiding is internationaal en nationaal gezien steeds meer vraag naar financieel forensische deskundigen. De Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) heeft in 2017 een rapport uitgebracht over het programma op de Erasmus universiteit (NBA, 2017). De opleiding is bedoeld voor studenten met een afgeronde HBO of WO opleiding met daarnaast enige werkervaring op het gebied van fraudeonderzoek. Daarnaast is door het hoge niveau van specialistische kennis binnen de opleiding, de opleiding ook geschikt voor accountants en/of juristen die zich willen specialiseren op het gebied van forensisch onderzoek. Het voornaamste doel van de opleiding is studenten de kennis en vaardigheden meegeven om financieel economische criminaliteit te ontdekken. Financieel economische criminaliteit bestaat uit; witwassen, fraude en zelfs financiering van terrorisme. Naast de reguliere basiskennis van een accountant is het belangrijk dat tijdens de opleiding tot financieel forensisch deskundige de student de

juridische gevolgen van bevindingen kan onderschrijven en erkennen. Dit alles zodat de strafrechtelijke waarborgen bij een onderzoek door een forensisch accountant niet geschonden worden, en derhalve de zaak standhoudt in de rechtszaal. De vijf belangrijkste onderdelen van de opleiding zijn; bedrijfseconomie, rechten, psychologie, criminologie en financiële ethiek. Binnen al deze onderdelen staat het centraal dat de student het verschil kan erkennen tussen de bedrijfseconomische betekenis van feiten en de juridische betekenis van feiten. Op basis van het onderscheid tussen bedrijfseconomische en juridische feiten moet de student na de opleiding in staat zijn een dossier op te stellen dat juridisch standhoudt (Nba, 2017).

5.6 Samenvatting

Rond het jaar 2000 kwamen de eerste tuchtrechtzaken omdat forensische accountants hun boekje te buiten zouden zijn gegaan. Dit is onderdeel van de verwachtingskloof namelijk de prestatiekloof. De prestatiekloof wordt gedefinieerd als het door een accountant niet naleven van de beroepsvoorschriften, of wettelijke vereisten. Omdat het specialisme van forensische accountants nog in de kinderschoenen stond, zijn rond het jaar 2000 een aantal formele wettelijke vereisten niet nageleefd door forensische accountants. Denk hierbij aan de eerder beschreven affaire Peper. Door deze affaire en enkele andere tuchtrechtspraak heeft het imago van de forensische accountant in Nederland een deuk opgelopen. De forensische accountants hadden zich niet gehouden aan de wettelijke vereisten voor een correct juridisch onderzoek. Dit heeft ervoor gezorgd dat de prestatiekloof als onderdeel van de verwachtingskloof rond het jaar 2000 groter is geworden. De prestatiekloof wordt groter wanneer accountants zich niet aan wet- en regelgeving houden. Internationaal bleef forensische accounting nog steeds veel aandacht krijgen vanwege verschillende onderzoeken waarin werd geconcludeerd dat het huidige accounting curriculum geen aansluiting had bij de opsporing van fraude (Rezaee & Burton, 1997). En met het onderzoek van Seda & Kramer (2014) waarin werd geconcludeerd dat internationaal de mogelijkheid forensische vakken te volgen fors was toegenomen. Nederland had te maken met een tijdelijke vergroting van de verwachtingskloof, maar vanwege de internationale ontwikkelingen heeft ook Nederland uiteindelijk weer een poging gedaan om aansluiting te vinden bij de internationale situatie.

In Nederland is de Erasmus universiteit op dit moment de enige die een officiële opleiding tot financieel forensisch deskundige aanbiedt. Peter Schimmel heeft hierover gezegd dat de professionaliteit van forensische accountants in Nederland nog een lange weg te gaan heeft (Almelo, 2014). Dit begint bij een breder aanbod voor de opleiding tot forensisch accountant. Volgens Pheijffer is meer concurrentie tussen opleidingen goed voor de kwaliteit van het onderwijs. De Nederlandse maatschappij heeft nog steeds de opvatting dat accountants voornamelijk het doel hebben fraude te bestrijden (Monitoring Commissie Accountancy, 2016). Echter, de forensische financiële deskundige worden maar in kleine mate opgeleid. De communicatiekloof neemt door de opgeleide forensische accountants enigszins af omdat zij beter inspelen op de verwachting omtrent fraudebestrijding echter, de opleiding is niet groot genoeg om de communicatiekloof te kunnen dichten (Almelo, 2014).

Hoofdstuk 6 – Conclusie & Discussie

6.1 Inleiding

In dit onderzoek is de invloed van forensische accounting op het dichten van de verwachtingskloof onderzocht. Dit is onderzocht aan de hand van vijf hoofdstukken. In dit hoofdstuk zal een samenvatting worden gegeven van de belangrijkste resultaten en vervolgens wordt een antwoord op de onderzoeksvraag gegeven. Afsluitend worden in de discussie nog enkele tekortkomingen van dit onderzoek aangegeven en daarnaast volgen nog een aantal suggesties voor vervolgonderzoek.

6.2 Hoe is de verwachtingskloof ontstaan?

Na de probleemstelling van H1 volgt de eerste deelvraag: Hoe is de verwachtingskloof ontstaan? Internationaal gezien is de verwachtingskloof het eerst gedefinieerd door Liggio (1994). Hij beschreef de verwachtingskloof als het verschil tussen wat gebruikers van de jaarrekening verwachten van een accountant en dat wat een accountant daadwerkelijk doet. Vervolgens is de verwachtingskloof verder gedefinieerd door Porter (1993). Hij heeft de verwachtingskloof onderverdeeld in twee begrippen *The Reasonableness Gap* en *The Performance Gap*. De grootte van de verwachtingskloof verschilt per land, in de internationale literatuur is enkel een definitie gegeven van de verwachtingskloof. In Nederland is de verwachtingskloof ontstaan in 1879 met een schandaal van de Afrikaanse Handelsvereniging. De term verwachtingskloof bestond in de achttiende eeuw nog niet, echter dit was de eerste keer dat de tegenwoordig bekende prestatiekloof groter is geworden vanwege het gebrekkig handelen van een accountant.

6.3 Wat is het verschil tussen een forensisch accountant en een registeraccountant?

De tweede deelvraag: Wat is het verschil tussen een forensisch accountant en een registeraccountant? De werkzaamheden van een registeraccountant bestaan voornamelijk uit het controleren van externe verslaggeving en tegenwoordig ook steeds meer uit het geven van bedrijfsspecifieke adviezen met betrekking tot strategische doelstellingen als gevolg van digitalisering en dataverwerking.

Traditionele registeraccountants slaagde vaak niet in de detectie van fraude daarom is een specialisatie ontwikkeld genaamd forensische accounting (Singleton et al., 2010). Forensische accountants proberen van de leemte tussen verwachtingen en prestaties gebruik te maken door zich te focussen op het opsporen van fraude

6.4 In welke mate draagt forensische opleiding bij aan het dichten van de verwachtingskloof?

De derde deelvraag: In welke mate draagt forensische opleiding bij aan het dichten van de verwachtingskloof? Rezaee & Burton (1997) hebben geconcludeerd dat de opleiding tot accountant in de negentiende eeuw niet meer voldeed aan de verwachtingen van de maatschappij. *The Reasonableness Gap* ontstond omdat de maatschappij meer verwachtte van de opgeleide accountants dan waar zij voor waren opgeleid. Seda & Kramer (2014) concludeerden dat vanaf 2002 wereldwijd meer universiteiten zijn begonnen met het college geven in forensische accounting. Wanneer de opleidingen tot forensische accountant een breed draagvlak krijgen dan komen de verwachtingen van de maatschappij met betrekking tot fraude detectie dichterbij de werkelijkheid en kan *The Reasonableness Gap* afnemen. Alleen wanneer de verwachtingen van de maatschappij en de prestaties van de accountant volledig op één lijn zitten zal *The Reasonableness Gap* volledig gedicht zijn. In Nederland zorgt de opleiding forensische accounting voor een kleine afname van *The Reasonableness Gap*. Echter, de forensische financiële deskundige worden maar in kleine mate opgeleid. *The Reasonableness Gap* neemt door de opgeleide forensische accountants enigszins af omdat zij beter inspelen op de verwachting omtrent fraudebestrijding. De opleiding is echter niet groot genoeg om *The Reasonableness Gap* als onderdeel van *The Expectation Gap* te kunnen dichten (Almelo, 2014).

6.5 Nederlandse situatie van de verwachtingskloof

Een van de eerste schandalen in Nederland is het faillissement van de Afrikaanse Handelsvereniging (1879). Dit faillissement heeft gezorgd voor een vergroting van de prestatiekloof als onderdeel van de verwachtingskloof. De stroming forensische accountancy is in Nederland ontstaan door de kloof tussen wat de maatschappij verwacht op het gebied van fraude detectie en wat de accountant daadwerkelijk doet. Echter, de forensische

accountants in Nederland zijn een aantal keer hun boekje te buiten gegaan met als voornaamste voorbeeld de Affaire Peper (2001). Deze, en enkele andere affaires hebben gezorgd voor een vergroting van de verwachtingskloof en een leegloop bij de opleidingen forensische accountancy in Nederland. Tegenwoordig geeft de Erasmus universiteit weer een opleiding tot financieel forensisch deskundige. Dit heeft een kleine positieve invloed op de verwachtingskloof in Nederland. Echter, een enkele opleiding tot financieel forensisch deskundige kan de verwachtingskloof in Nederland niet dichten. Aan de andere kant is de verwachtingskloof niet meer zo groot als rond 2001 met de schandalen van die tijd. Het aantal schandalen is afgenomen en forensische accountants houden zich vaker aan wet- en regelgeving met als gevolg dat de verwachtingskloof kleiner is dan in de periode 2001.

6.6 Conclusie

Wat is de invloed van forensische accounting op het dichten van de verwachtingskloof?

De verwachtingskloof, met de tweedeling; *Reasonableness Gap and Performance Expectation Gap*, is tegenwoordig nog steeds aanwezig, zowel internationaal als in Nederland (Porter, 1993; Boonzaaijer et al., 2016). De verwachtingskloof kan, zoals uit de definitie al blijkt, enkel worden gedicht wanneer de verwachtingen van de maatschappij over wat een accountant doet en wat een accountant behoort te doen op één lijn zitten.

Met de opkomst van de stroming forensische accounting is een stap in de goede richting gezet om deze verwachtingen beter aan te laten sluiten bij de werkelijkheid. De werkzaamheden van een forensisch accountant sluiten beter aan bij de verwachtingen van de maatschappij met betrekking tot het opsporen van fraude (Crumbley, 2009). De internationale ontwikkeling op het gebied van doceren van forensische accounting (Seda & Kramer, 2014) heeft gezorgd voor een basis om de verwachtingen beter aan te laten sluiten bij de werkelijkheid. *The Reasonableness Gap* zou door deze internationale ontwikkelingen afgenomen kunnen zijn. Echter, geen enkel onderzoek concludeert dit. Empirisch bewijs ontbreekt om te kunnen concluderen dat de werkzaamheden van forensische accountants daadwerkelijk beter aansluiten bij de verwachtingen van de maatschappij.

De andere kant van de verwachtingskloof; *The Performance Expectation Gap*, zal verkleind worden wanneer forensische accountants daadwerkelijk meer fraude ontdekken dan reguliere accountants (Crumbley, 2009). De opleiding evenals de werkzaamheden van een forensische accountant zouden deze accountants in staat moeten stellen daadwerkelijk meer fraudegevallen te ontdekken. In theorie zouden forensische accountants dus een positieve bijdrage moeten kunnen leveren aan het dichten van *The Performance Expectation Gap*, echter deze bijdrage is door geen enkel onderzoek vastgesteld. Net als bij *The Reasonableness Gap* ontbreekt empirisch bewijs om te kunnen concluderen dat forensische accountants daadwerkelijk meer fraude ontdekken.

Afsluitend kan gesteld worden dat de internationale ontwikkelingen op het gebied van doceren van forensische accounting een positieve invloed kunnen hebben op *The Reasonableness Gap*. Daarnaast zouden de werkzaamheden van een forensische accountant kunnen leiden tot een verkleining van *The Performance Expectation Gap*. Echter, beide theorieën zijn nog niet bevestigd door internationaal onderzoek. Een positieve invloed van forensische accountants op het dichten van de verwachtingskloof kan derhalve niet geconcludeerd worden.

6.7 Discussie

Met betrekking tot de vraag of forensische accountants invloed hebben op het dichten van de verwachtingskloof kan in de conclusie geen antwoord gegeven worden vanwege het ontbreken van wetenschappelijke literatuur waaruit dit blijkt. De theoretische basis van dit onderzoek laat echter wel zien dat de werkzaamheden en opleiding van een forensische accountant een positieve invloed zouden kunnen hebben op het dichten van de verwachtingskloof. De verwachtingskloof wordt in dit onderzoek veelal omschreven als het verschil tussen wat de maatschappij van een accountant verwacht en dat wat een accountant daadwerkelijk doet. Dit brengt gelijk de eerste beperking van dit onderzoek naar voren. In de wetenschappelijke literatuur zijn geen papers te vinden over de mening van de maatschappij. Deze mening wordt enkel afgeleid met behulp van vragenlijsten aan bijvoorbeeld academici, bankiers of managers. De verwachtingskloof kan naar mijn mening veel beter worden

gedefinieerd wanneer deze ook echt vanuit de maatschappij wordt opgesteld. Dit brengt ook meteen de eerste suggestie voor vervolgonderzoek met zich mee. De verwachtingskloof ontstaat vanwege de verwachtingen van de maatschappij. Daarom lijkt mij een onderzoek waarin de maatschappij wordt betrokken om de verwachtingskloof te definiëren een goede stap richting een duidelijkere definitie van de verwachtingskloof. Een andere beperking van dit onderzoek is dat de verwachtingskloof veelal verschilt per land. In dit onderzoek is in hoofdstuk vijf ingegaan op de Nederlandse situatie van de verwachtingskloof. Echter, voor een breder draagvlak is het wellicht beter om de situatie van de verwachtingskloof van de Verenigde Staten te analyseren. De resultaten van dit onderzoek kunnen niet uitwijzen of forensische accountants daadwerkelijk een positieve invloed hebben op het dichten van de verwachtingskloof. Een suggestie voor vervolgonderzoek is daarom een empirisch onderzoek naar de vraag of forensische accountants daadwerkelijk meer fraude ontdekken dan reguliere accountants. Wanneer dit geconcludeerd wordt kan de invloed van forensische accountants op de verwachtingskloof duidelijker beschreven worden.

Literatuurlijst

AFM. (2016). AFM legt boetes op aan Big 4-accountantsorganisaties voor niet naleven zorgplicht.

All About Forensic Accounting. (z.d.). Geraadpleegd op 8 mei 2018, van <http://big4accountingfirms.org/forensic-accounting-firms/>

Arens, A. A., Elder, R. J., & Mark, B. (2012). *Auditing and assurance services: an integrated approach*. Boston: Prentice Hall.

Blokdijk, H. (1991). De verwachtingskloof: dempen of overbruggen? *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 04, 132-133.

Bologna, J., Lindquist, R. J., & Wells, J. T. (1993). *The accountant's handbook of fraud and commercial crime*. Wiley.

Boonzaaijer, K.H., Eijkelenboom, E.V.A., & in 't Veld, L. (2016) Draagt nieuwe wetgeving voor accountants(organisaties) bij aan het dichten van de verwachtingskloof?

Ondernemingsrecht, 56(7), 266-272

Chandler R.A., Edwards J.R. & M. Anderson (1993), "Changing Perceptions of the role of the company auditor, 1840-1940", *Accounting and Business Research*, vol. 23, n92, pp. 443-459.

Commissie Eindtermen Accountantsopleiding. (2016). *Eindtermen Accountantsopleiding 2016*. Geraadpleegd van <https://www.ceaweb.nl/globalassets/archief/eindtermen/eindtermen-2016/170118-eindtermen-accountantsopleidingen-2016-printv-1.1.pdf>

Crowe Clak Whitehill. (2017). *The Financial Cost of Fraud 2017*. Geraadpleegd van <https://www.accountant.nl/globalassets/accountant.nl/diversen/crowe-the-financial-cost-of-fraud-2017.pdf>

Crumbly, D. L. (2009). So What Is Forensic Accounting? Retrieved from <http://abfa.us/wp-content/uploads/2018/03/So-What-is-Forensic-Accounting-SITE.pdf>

Dassen, R. J. M. (2016). Is een verwachtingskloof onverantwoord? *Ondernemingsrecht*, 104, 1-7.

DeAngelo, L. E. (1981). Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics*, 3(3), 183–199. [http://doi.org/10.1016/0165-4101\(81\)90002-1](http://doi.org/10.1016/0165-4101(81)90002-1)

De Graaff, H. J. (2007). *The Legal Position of Forensic Accountants in the Netherlands* (Proefschrift). Geraadpleegd van <https://repub.eur.nl/pub/10545/>

De Hen, P. E., Berendsen, J. G., & Schoonderbeek, J. W. (1995). *Hoofdstukken uit de geschiedenis van het Nederlandse accountantsberoep na 1935*. Assen, Nederland: Van Gorcum.

Diekman, P. (2016). Accountant en fraude. *Tijdschrift voor accountancy-vaktechniek en tuchtrecht*, 01, 8-10.

Dorminey, J., Fleming, A. S., Kranacher, M. J., & Riley Jr, R. A. (2012). The evolution of fraud theory. *Issues in Accounting Education*, 27(2), 555-579.

Engel-de Groot, N. (2018). Is hier sprake van fraude? *Audit magazine*, 1, 27-29.

Fogarty, T. J., & Rogers, R. K. (2005). Financial analysts' reports: an extended institutional theory evaluation. *Accounting organizations and society*, 30 (2005), 331-356

Frank, K. E., Lowe, D. J., Smith, J. K., & Assistant, K. E. F. (2004) The expectation gap: perceptual differences between auditors, jurors and students. *Managerial Auditing Journal*, 16(3), 145–150.

Golden, T. W., Skalak, S. L., Clayton, M. M., & Pill, J. S. (2011). *A guide to forensic accounting investigation*. John Wiley & Sons.

Gray, D. (2008). Forensic Accounting and Auditing: Compared and Contrasted to Traditional Accounting and Auditing. *American Journal of business education*, 1(2), 115-126

Hassink, H. (2002). Accountants en verwachtingskloof. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 76, 316-323.

Hian, C., Koh, & E-sah. (1998). The expectation gap in auditing. *Managerial Auditing Journal*, 133(13), 147–154.

Hoge Raad, 13-10-2006, nr. C04/279HR: DNB/Vie d'Or.

Jedidi, I., Allocataire, D., Richard, C., & Associé, P. (2010). The Social Construction of the Audit Expectation Gap: The Market of Excuses*. Retrieved from <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00460146/document>

Joling, J. (2005) *De accountant en de berekening van schade* (proefschrift). Retrieved from janjoling.com

Kamau, D. C. (2013). *Determinants of Audit Expectation Gap: Evidence from Limited Companies in Kenya. International Journal of Science and Research (IJSR)* (Vol. 2).

Kruit, R., Pronk, M., & Visser, S. (2017). *Handboek jaarrekening 2017*. Alphen aan den Rijn, Nederland: Wolters Kluwer.

Lee, T. (1995). The professionalization of accountancy: a history of protecting the public interest in a self-interested way. *Journal Accountability Journal Accountability Journal*, 8(2), 48–69. Retrieved from <https://doi.org/10.1108/09513579510100725703>

Monitoring Commissie Accountancy. (2016). Veranderen in het publiek belang. Geraadpleegd van <http://www.monitoringaccountancy.nl/wp-content/uploads/2016/11/Eerste-Verslag-Monitoring-commissie-Accountancy.pdf>

NBA. (2017). *Executive Program Financieel Forensisch Deskundige*. Geraadpleegd van https://www.nbaopleidingen.nl/globalassets/downloads/financieel-forensisch-deskundige/brochure_ffd_april_2017.pdf

Nelson, I.T. (1995) What's new about accounting education change? An historical perspective on the change movement. *Accounting Horizons* 9 (4), 62.

Nigrini, Mark (June 2011). "Forensic Analytics: Methods and Techniques for Forensic Accounting Investigations". Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc. ISBN 978-0-470-89046-2.

Melancon, B. C. (2002). A new accounting culture. *Journal of Accountancy*, (October): 27 – 30.

Porter B. (1993), "An empirical study of the audit expectation-performance gap", *Accounting and Business Research*, vol. 24, n° 93, pp. 49-68.

Pouw, J. F. M. (2014). *Wet- en regelgeving accountantsberoep*. Alphen aan den Rijn, Nederland: Wolters Kluwer.

PricewaterhouseCoopers (PWC). 2011. Path Forward for Data Analysis and Continuous Auditing. New York, NY: PWC.

PWC. (2015). Financial auditing. Geraadpleegd op 5 juni 2018, van <https://www.pwc.nl/nl/dienstverlening/audit-assurance/financial-auditing.html>

Rezaee, Z., & Burton, E. J. (1997). Forensic accounting education: insights from academicians and certified fraud examiner practitioners. *Managerial Auditing Journal Accounting Research Journal Managerial Auditing Journal Managerial Auditing Journal*, 12(129), 479–489.

Rothuizen, W. (2007). Waar bleven de opleidingen forensische accounting? *de Accountant*, 9, 56-58.

Seda, M., & Kramer, B. K. P. (2014). An Examination of the Availability and Composition of Forensic Accounting Education in the United States and Other Countries. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*, 6(1).

Shapiro, D. (2011). Better understanding accounting fraud. *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, 22(4), 61-65.

Sikka, P., Puxty, A., Willmott, H., & Cooper, C. (1998). The impossibility of eliminating the expectations gap: Some theory and evidence. *Critical Perspectives on Accounting*, 9(3), 299–330. <https://doi.org/10.1006/cpac.1997.0159>

Singleton, T.W & Singleton, A. . (2010). *Fraud Auditing and Forensic Accounting Volume 11 of Wiley Corporate F&A*.

Van Almelo, L. (2014, november). Gegroeid maar niet volgroeid. Geraadpleegd op 12 mei 2018, van https://www.accountant.nl/globalassets/accountant.nl/blad/2014-nr.-11/acc_2014_11_gegroeid_maar_niet_volgroeid.pdf

Van der Zanden, P., De Jong, E., & Van Campen, A. (2008). Ontwikkelingen in beroepsaansprakelijkheid van accountants jegens derden. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 82(7/8), 317-323.

Verordening gedrags- en beroepsregel accountants (VGBA) (2014)

Volberda, H. (2017). Bent u klaar voor de vierde industriële revolutie? | MAB-online | Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie. *Maandblad Voor Accountancy En Bedrijfseconomie*, 4-7.

Werkgroep Toekomst Accountantsberoep. (2014). In het publiek belang. Geraadpleegd van <https://www.nba.nl/globalassets/projecten/in-het-publiek-belang/in-het-publiek-belang-rapport-25-september-2014.pdf>

Wta (2006). Geraadpleegd op 5 juni 2018, van https://www.nba.nl/tools/hra-2018/?law=BWBR0019468#parBWBR0019468_27

Wta. (2006, 19 januari) Geraadpleegd op 23 mei 2018, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0019468/2018-01-01>

Zonneveld, M. (2001). *Afrekenen met Peper*. Amsterdam, Nederland: Uitgeverij van Gennep.

